

*

Марија Илић Агапова на некој од страница своје *Илустроване историје Београда* пише: „Без библиотека није могуће замислити културни напредак, јер су оне главно помоћно средство код сваког научног рада.“ Иако ова мисао на први поглед личи на опште место, није тако, морам се сагласити с њом да је наша струка помоћна, али не треба сметнути с ума, како и она каже – *главна* помоћна. Уместо што од ње на силу правимо водећу науку, која то није нити ће икада постати, ваљало би више поради на њеном признавању и достојанству, што се постиже пре свега „орањем“ библиографских јединица, али и љубазношћу према корисницима, ентузијазмом у раду и љубављу према обома.

Захваљујем жирију што ми је омогућио да данас примим ово угледно признање у овом храму књиге чији значај из дана у дан све више расте као што расте и сам град, у овом граду у који сам дошао пре безмало три деценије и који је постао мој, и то је све више, јер почињем да волим чак и његове нове делове за које сам некоћ сматрао да се не могу волети.

Чланови жирија су, дакле, рекли да сам достојан овог признања, а ја ћу се потрудити да то и постанем, стрепећи све време од Проповедника који ту негде, из прикрајка, вреба и шапуће: таштина над таштинама, таштина над таштинама...

Хвала!

Др Дејан Вукићевић

МАША МИЛОРАДОВИЋ, 1969-

Народна библиотека Србије
Београд

УДК: 025.3/4:77

027.54:026.06(497.11)

ФОТОГРАФИЈА У БИБЛИОТЕЦИ

- о каталожској обради фотодокумената
са примерима из Збирке фотодокумената
Народне библиотеке Србије -

Сажетак: Чланак се бави каталожском обрадом фотографија у библиотекама, специфичним проблемима везаним за ову врсту грађе, примени међународног стандарда за опис некњижне грађе, посебно оним његовим сегментима који се примењују на обраду фотографија. Укратко је приказана Збирка фотодокумената Народне библиотеке Србије, а проблеми каталогизације дати су на основу примера из праксе. Истиче се потреба повезивања библиотека које сабирају фотодокумента са другим сродним институцијама – архивима и музејима, на заједничком послу заштите ових културних добара.

Кључне речи: фотографија, каталогизација, некњижна грађа, ISBD (NBM)

О фотографији

Фотографија се јавља у првој половини 19. века, као резултат технолошког напретка и жеље и потребе да се што прецизније сачува визуелна информација. Од тих, рекло би се, ексклузивних почетака, фотографија је до данас прешла дуг развојни пут када постоји у најразличитијим областима – као аматерска, професионална, уметничка, документарна, новинска или научна. Скупљају је, обрађују и представљају јавности музеји, архиви и библиотеке. Свака од ових институција има свој приступ обради и презентацији фотографија, али им је заједничко да је „фотографија егзистирала као помоћно, успут прикупљено, сепаратно, површно обрађено средство којим се више илуструје допунска информација о важнијим експонатима. Однос према великим збиркама које немају верификовану вредност

појединачних слика или колекције у целини, неселективна политика прикупљања, недовољан напор при сређивању, опису, заштити и непризнавању (понекад и манипулацији) сазнајних садржаја фотографије, довела је до парцијалног односа према фотографском наслеђу.^[1]

Енциклопедијска дефиниција фотографију тумачи као трајну слику на сталу деловањем светла на одређену површину која је осетљива на светлост, а сам термин је настао од грчких речи фос, фотос – светлост и графеин – писати.^[2] Стандард ISBD (NBM)^[3] фотографију дефинише као „непровидни отисак произведен деловањем светла на осетљивији филм“.^[4] У библиотеке фондове, под називом *фотографија* улази свака јединица сликовне грађе настала на овај начин – у форми негатива (на стаклу, филму или фолији) или позитива фотографије (било да је контакт-копија или повећање) који може бити развијен на папиру, картону, порцелану, металу или стаклу, или бити дигитална копија.^[5] Фотографији сродна врста грађе су разгледнице, дефинисане стандардом као слике, произведене на картону, намењене за слање поштом, без коверте. Блиске фотографији по садржају, разгледнице су, према неким старијим ауторима,^[6] биле сврставане и у примењену графику. Оно што их по форми разликује од фотографије јесте претежна техника израде (штампа). Међутим, постоји и читава једна група разгледница, које су израђиване и фотопоступком,^[7] тако да се у извесној мери преклапају критеријуми који дефинишу ове две групе сликовне грађе.

О фотографији је писано много, како из угла теорије уметности и уметничке критике, тако и са аспекта технологије израде и фотографских поступака, а релативно је богата и литература која се бави конзервацијом и рестаурацијом. Овај чланак има за циљ да опише пут фотографије од њеног уласка у библиотеку до тренутка када се она предаје кориснику, дакле да се бави принципима њене каталожке обраде – с једне стране прописане стандардима, а с друге проблематизоване природом самог медија. Увидом у литературу о некњижној грађи постаје

[1] Дарко Ђирић, *Градски номад : деоградски записи фотојорјортера Александра Аце Симића*, Београд, 2011, стр. 8.

[2] *Enciklopedija likovnih umjetnosti 2*, Zagreb 1962, стр. 299.

[3] У даљем тексту *сѿандард*.

[4] ISBD (NBM) међународни стандардни библиографски опис некњижне грађе, Београд, 2006, стр. 114.

[5] Детаљније о овоме: Deana Kovačec, *Standardni postupci u obradi i zaštiti zbirki fotografija*, у: *Arhivski vjesnik*, God. 48 (2005) Zagreb, доступно и као http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=10629

[6] Драго Никчевић и Љубица Штавланин, „Прилог обради једног дела посебних фондова Народне библиотеке“, у: *Библиотекар*, год. 15, бр. 6 (1963), Београд, стр. 485–498.

[7] Познате у литератури на енглеском језику као RPPC или “real photo postcards”, фотографије чију је израду са полеђином као код разгледница и намењене слању поштом, увела компанија Кодак 1903 из рекламних разлога. И код нас су издаване и дистрибуиране разгледнице израђене фотопоступком, а биле су намењене слању поштом.

јасно да се том темом теоретски врло мало и врло фрагментарно бавило. Изгледа да је тек велики замах дигитализације скренуо пажњу на некњижну грађу, посебно на фотографију, па је и она постала присутнија и видљивија. У библиотекарима је фотографија у прво време сврставана у помоћне збирке, а затим у збирке некњижне библиотечке грађе^[8]. Термин који у свом називу садржи негацију пре је последица нужности да се групише све оно што није књига, па тако постоји и важећи стандард за опис овакве грађе – ISBD(NBM) – Међународни стандардни библиографски опис некњижне грађе.^[9]

У последњих десетак година тежиште бављења фотодокументима и, у ширем смислу, сликовном грађом, стављено је на дигитализацију, као на несумњиво изузетно значајну активност – значајну као меру лакше доступности и лакше коришћења, али и као вида заштите грађе. Стиче се утисак да је одушевљење које је подстакнуто новим технолошким могућностима довело до тога да сам садржај и ишчитавање фотодокумената буде гурнуто у други план. Ипак, нико не бисмо смели да занемаримо рад на описивању јединица грађе и искуства која су постојала пре „дигиталне ере“. Наравно, нови медији и нове технологије намећу и другачији приступ неким старим принципима обраде, као и редоследу поступака у раду.

И данас се фотографије најчешће користе као илустрација или помоћно средство, али се потребе корисника све више гранају. Фотографија добија на значају као извор за проучавање (историје, етнологије, архитектуре итд.). Вероватно је фото-грађа овакав досадашњи третман имала због своје релативно кратке историје – фотографија постоји тек нешто више од сто педесет година, а разгледнице још и краће. Међутим, савремена историографска истраживања, рецимо, све више користе фотографије равноправно са осталим врстама историјских извора.^[10]

* * *

У Народној библиотеци Србије, у оквиру Одељења посебних фондова постоји Збирка фотодокумената, у оквиру које се чувају збирка фотографија, збирка колекционарских албума и збирка разгледница. Приновљене су, у највећем броју, путем поклона и откупом. Обрађују се према правилима инвентарисања и каталогизације, као и све друге врсте библиотечке грађе. Њихови каталожки записи рађени су применом стандарда ISBD(NBM) у СОМАРС формату и имају своје место у електронском каталогу Народне библиотеке Србије, а тиме и у узајамној бази ВБС. Збирку фотодокумената чине три целине – **збирка фотографија**, коју, поред општег фонда од десетак

[8] О томе, као и критеријумима за разврставање некњижне грађе у завичајне фондове: Дејан Вукићевић, *Завичајни фондови*, Београд, 2011, стр. 65.

[9] Док се, нпр., у архивима примењује ISAD(G) – Општи међународни стандард за опис архивске грађе.

[10] О томе више у тексту Мирослава Перишића, „Визуелна историја. Зашто?“, У: *Балкански рајтови, фото-запис Самсона Чернова*, Београд, 2010, стр. V–VII.

хиљада фотографија, чини легат Бранибора Дебељковића од око 1.500 оригиналних ауторских дела тог мајстора фотографије; збирка разгледница и збирка колекционарских албума.

* * *

Многе недоумице јављају се управо око каталожке обраде фотографија у библиотеци, те овај рад представља покушај њиховог разрешења коришћењем примера из праксе. Ради се о специфичној грађи, где нам струка поставља оквире обраде, налаже примену међународних стандарда чија је основна сврха да се обезбеди усаглашена алфабетска каталогизација и да се олакша преносење записа у машински читљив облик. Стандарди за библиографску обраду библиотечке грађе сврставају фотодокументе у некњижну грађу, што је врло обимна и разнородна група, у коју улази већина оне библиотечке грађе која није књига у свом класичном облику. Овде само назначавам овај термиолошки проблем, и сасвим кратко скрећемо пажњу на потребу за неким срећнијим термиолошким разграничењем који ће пракса тражити, јер је оно што се сада подразумева под некњижном грађом јавља у све разноликијим облицима, и на новим медијима, и у све већем броју, а потпуно је равноправна са класичном библиотечком грађом (књигама, часописима, рукописном грађом).

Према стандарду – под монографским некњижним јединицама се подразумева читав низ јединица чија је примарна намена пренос идеја, података и естетског доживљаја. Као једна од општих група издваја се сликовна или графичка грађа. *Сликовна грађа*, према стандарду, обухвата и плакате, који врло често имају само текстуални штампани садржај. С друге стране, када користимо термин *графичка грађа*, неадекватан је ако су у питању фотографије – оне нису настале графичким поступком. Без обзира на то који од ова два термина користимо (у пракси је усвојен термин *сликовна грађа*) ова грађа обухвата дводимензионалне слике (или скуп слика) које су у свом оригиналном облику произведене различитим техникама као што су цртање, сликање или фотографисање. Као посебне ознаке грађе стандард набраја блок, графички лист, посебне графичке процесе (литографија, бакрорез, дрворез...), дидактички графички лист, дидактички лист, зидну табелу, карте за игру, плакат, разгледницу, слагалицу, слику, стереографску слику (дијапозитиви, дијакопије и сл.), технички цртеж, уметничку репродукцију и, напослетку и фотографију.

Поступак обраде некњижне грађе у библиотеци у формалном смислу не разликује се од поступка обраде књижног фонда – обе врсте грађе пролазе кроз исте фазе обраде – набавку, инвентарисање и сигнирање, каталогизацију и класификацију, смештање и чување и давање на коришћење. При инвентарисању и сигнирању користе се општа упутства која важе за сваку врсту грађе. На сваку јединицу се уписују инвентарни број и сигнатура и ставља печат и то искључиво са реверсне стране. Требало би користити посебне оловке са бескиселинским водоотпорним мастилом које не бледи. Маркице или налепнице би требало стављати на заштитне омоте од одговарајућих материјала, никако директно на фотографије или разгледнице.

Пре израде каталожког записа, потребно је утврдити податке релевантне за опис, који најчешће не постоје на самој фотографији. То намеће потребу приступања свакој фотографији као посебном предмету истраживања и захтева коришћење најразличитијих извора. При обради фотографија потребно је утврдити што више података, датум њеног настанка, имена личности које су снимљене, називе зграда, улица, тргова. Сваки нови податак нам повећава информативну вредност фотографије. Доследна употреба стандарда дозвољава и да у одређена поља уносимо ознаке за случајеве кад нам нису познати аутор, место и/или време настанка фотографије, али то не би требало да нас ослободи потребе да исцрпимо све начине како бисмо до ових података дошли, с обзиром на то да фотографија као библиотечка грађа представља врло специфичан извор за најразличитија истраживања и намене. Управо овде до изражаја долазе креативност каталогизатора и истраживачки дух.

Када се говори о идентификацији фотографије, врло је важна сарадња између сродних установа.^[11] Ту нам од помоћи може бити читав низ приручника, изложбених каталога и монографија, па и усмених извора. Такав приступ ће нам помоћи да избегнемо недоумице или утврдимо право датирање и/или наслов поједине фотографије. За пример наводимо веома познате и често објављиване ратне фотографије из Првог и Другог балканског рата и Првог светског рата ратног фотографа Ристе Марјановића. Његове фотографије објављиване су за различите потребе, са различитим легендама, неретко су снимци из балканских ратова били коришћени у пропагандне сврхе на изложбама које су приређиване у иностранству током Првог светског рата. Тако се касније погрешно датирање или податак о месту настанка снимка некритички преносило. Због тога треба у највећој могућој мери консултовати изворе – оновремену штампу и/или архивску грађу.

Стандард одређује редослед елемената описа и утврђује систем интерпункције за опис. Обрађивач преноси садржај јединице у вербални језик. Опис јединице чине садржај, форма и материјал. Стандард такође прописује и изворе података за опис, употребу интерпункције и стандардних скраћеница. Главни извор података је сама јединица, извори трајно везани за јединицу и извори ван јединице. Приоритет треба дати извору који је трајно везан за јединицу. Када тај извор даје непотпуне или нејасне податке, приоритет се даје извору који на најприкладнији начин идентификује јединицу. Практика показује да најчешће пред собом имамо фотографију без наслова. Према стандарду „[к]ада на јединици не постоји заједнички наслов (а не ради се о јединици која садржи два или више дела без заједничког главног стварног наслова, у посебној угластој загради на језику и писму јединице, додаје се одговарајући податак или изборно (поготово за јединицу која не садржи језик) на језику и писму библиографске агенције“.

При давању наслова требало би избећи сваку субјективност, дати што краћи, али довољно информативан наслов. Често нам у формирању наслова може помоћи и нека белешка са реверсне стране, или у пратећем материјалу уз

[11] Светлана Довниковић, Александар Радовић, „Перспективе презентовања и вредноснања библиотечке грађе некњижне“, у: *Библиошкар* 1-4 (2010), Београд, стр. 63.

фотографију. У неким случајевима није лоше потпуно је преузети (свакако, уз критичко ишчитавање), јер, будући да је настала у намери да пружи објашњење о садржају, често је врло информативна сама по себи – одсликава дух времена, каткад садржи и неки језички архаизам који значењу даје додатну нијансу.

Уколико имамо оригиналне новинске фотографије, требало би да истражимо да ли су објављиване у штампи. НБС је добила колекцију новинских фотографија професионалних фотографа браће Бркан, где је већини могло да се одреди ауторство на основу печата/факсимила фотографа на полеђини и белешке техничког уредника који их је припремао за штампу – садржао је типографске мере и наслов. Остале податке – наслов фотографија, али и детаље о садржају било је потребно потражити у штампи у којој су објављиване. Коришћење локалне периодике за идентификацију фотографија посебно је од значаја при идентификовању фотографија у завичајним збиркама. Наслов се у таквим случајевима може преузети из штампе, с тим да се у подручју напомена наведе податак о извору. Новинске или агенцијске фотографије најчешће на полеђини имају печат на коме је било потребно уписати све податке релевантне за фотографију, па то можемо сматрати поузданим извором података о аутору, наслову, месту и времену настанка.

Када су аутори професионални фотографи, неретко на реверсну страну фотографије стављају свој печат. „Реч је о ауторском печату којим се потврђује изворност снимка. [...] Ова потврда је драгоцен путоказ музејским истраживачима, али се показало да има случајева када њен исказ ваља узети са резервом.“^[12] Исти критички приступ треба задржати и приликом коришћења ауторових или других бележака на самој фотографији. Посвете исписане на једној или другој страни фотографије представљају добар путоказ за идентификацију и датирање.

Сваки од наведених примера додељивања наслова, пратиће напомена која га објашњава. Нпр.: *Наслов ипреузет са реверсне стране*. Или: *Наслов дао каталоџизајор*.

Под местом издавања стандард подразумева име града или друге локације повезане са називом издавача. Место издавања код фотографија налазимо на аверсној или реверсној страни картона на који је каширана фотографија, као што је случај са примерцима из 19. и с почетка 20. века. На оваквим примерцима постоје и подаци о адреси фотографског атељеа, што је незанемарив податак за изучавање локалне историје. Ауторски печати или печати новинских агенција такође често садрже и податак који ћемо третирати као место издавања. Код старијих фотографија назив места ћемо у каталошки запис пренети онако како је наведен, с тим да треба разрешити сваки страни и/или промењени назив. Пример – на фотографији је утиснут назив Брод на Сави, који ћемо у каталошку јединицу пренети у овом облику, али ћемо у угластим заградама навести важећи назив [тј. Славонски Брод]. Најчешћи случајеви су, наравно, они где на фотографији не постоји наведено место издавања, али утврдили смо га из извора ван јединице. У том случају, податак се наводи у угластим заградама [Београд]. Уколико место

[12] Дарко Ђирић, *Градски номад : београдски записи фоторејортера Александра Аце Симића*, Београд, 2011, стр. 10.

издавања можемо само да претпоставимо, наводимо га у угластим заградама са знаком питања . – [Шабац?]. Напослетку, ако смо исцрпili све могућности које нам стоје на располагању и не можемо да утврдимо место издавања или дистрибуције, у угластим заградама стављамо скраћенице . – [Б. м.] – за ћирилични опис, односно – [S. I.] за латинични.

Иза места издавања, према стандарду, наводи се назив издавача и/или дистрибутера. Код фотографија издавачем ћемо сматрати фотографски атеље или новинску агенцију. Уколико су нам познати и атеље, односно агенција и фотограф, издавачем ћемо сматрати агенцију, односно атеље, а фотографа аутором. Уколико немамо податак о атељеу, односно агенцији, издавачем сматрамо аутора фотографије. И напослетку, уколико не можемо да утврдимо аутора, уносимо у угластим заградама скраћенице – [б. и.], односно – [s. n.], у зависности од писма које се користи у опису.

Фотографије у највећем броју случајева нису датиране, али би требало настојати да се датум њиховог настанка што прецизније одреди. За навођење датума користе се следеће могућности:

- [1892?] могући датум
- [око/са. 1892] приближан датум
- [не после 1875] најкаснији могући датум
- [не пре 1916] најранији могући датум
- [1814 или 1815] алтернативна година
- [између 1906 и 1912] распон година
- [189–] сигурна деценија
- [189–?] могућа деценија
- [18– –] сигуран век
- [18– –?] могући век.

Код библиотечке грађе има случајева датирања према календарима различитим од грегоријанског, што је код фотографија и разгледница изузетно ретка појава, с обзиром на то да најчешће нису ни датиране. Ипак, ако такав случај постоји, датуми се уносе у облику какав је на јединици, са еквивалентним датумом грегоријанског календара, кад га је могуће утврдити, у угластој загради, као у следећем примеру:

VIAGGIO in Italia deo lavoratori Jugoslavi [Slikovna građa]. - [Roma] : Confederazione fascista dei lavoratori dell' industria, settembre XVI [i. e. 1938]. - 1 album (54 fotografije) ; 34 x 27 cm

Овде се ради о албуму фотографија који је приређен приликом посете Југословенског радничког савеза (Југораса) Италији у септембру 1938. године. На корицама је отиснут наслов (*Viaggio in Italia deo lavoratori Jugoslavi*), назив организације коју сматрамо издавачем (*Confederazione fascista dei lavoratori dell' industria*) и датум settembre XVI. Ово је датум календара фашистичке ере,

који је коришћен од почетка Мусолинијеве владавине до капитулације Италије (1922–1943), тако да га разрешавамо додавањем 16 година на 1922.

Следећи податак који се у каталожском опису наводи је посебна ознака грађе – идентификује одређену врсту грађе којој припада јединица. Наводи се број физичких делова јединице арапским цифрама, иза чега иде посебна ознака грађе. То нам пружа и могућност да једним каталожским записом обухватимо већи број сличних јединица, као у следећем примеру:

ЦРЊАНСКИ, Милош, 1893-1977

[Вида Црњански у Риму] [Сликовна грађа] / Милош Црњански. - [Б. м. : б. и., 1939?]. - 6 фотографија : црно-белих ; 9 x 14 cm

Насл. дао каталогизатор. – Шест сличних портрета Виде Црњански, које је снимио Милош Црњански током боравка у Риму 5. 9. 1939.

Могуће је навести и даље мере опсега, нпр.: 1 албум (50 фотографија). После посебне ознаке грађе наводи се техника израде фотографије – црно-бела, у боји, тонирана смеђе и сл.

Димензије фотографије наводе се у сантиметрима, и заокружују се до следећег пуног центиметра (висина x ширина). Ако су јединице овалне – уноси се дужина вертикалне осе и у загради реч „овално“:

. – 1 фотографија : црно-бела ; 16 cm (овал)

Ако су јединице различитих величина, уноси се димензија највеће јединице и следи „и мање“:

. – 6 фотографија : у боји ; 13 x 18 cm и мање

Димензије се наводе за фотографију или картон на коме су каширане, али уколико постоји значајна разлика међу њима, већа димензија се уноси у подручје напомена, као у примеру:

. – 1 фотографија : црно-бела ; 13 x 18 cm

. – Каширана на картон 20 x 30 cm

У напомену се уноси и објашњење за неки неуобичајен формат (нпр. формат мушл, где је фотографија оријентисана усправно по дијагонали квадрата) као у следећем примеру:



SVIRČEVIĆ, Franjo
[Ženski portret] [Slikovna građa] / Franjo Svirčević.
- Osijek : F. Svirčević, [s. a.]. - 1 fotografija : crno-bela ; 7 x 7 cm.
Fotografija u formatu mušl.

Последње подручје описа, али међу најважнијима, јесте поље напомена. Оне ближе

одређују и наглашавају формални опис на местима где правила описа не дозвољавају да се унесу одређени подаци. Врста и опсег напомена зависе од библиотеке и захтева корисника. За свако поље описа које смо навели у угластим заградама, требало би у напоменама дати објашњење. Најзначајнија ће нам бити напомена о садржају и напомене које дају преглед садржаја. За фотографије којима смо сами формирали наслов, или наслов није довољно информативан, у овом пољу можемо дати кратко објашњење садржаја. Напомену која даје преглед садржаја користимо и да набројимо личности које се појављују на групној фотографији или да опишемо грађевину, споменик или ситуацију приказану на фотографији, дајући том приликом и кратке додатне податке.

Стандард прописује и подручје стандардног броја (или алтернативних бројева) и **података о доступности** – у електронским каталозима у ово поље може да се уноси линк ка дигитализованој јединици. Пример:

ДЕБЕЉКОВИЋ, Бранибор, 1916–2003

[Obala Dunava] [Slikovna građa] / Branibor Debeljković. – Beograd : V. Debeljković, [oko 1965]. – 1 fotografija : crno-bela ; 18 x 25 cm

Način dostupa (URL): <http://digital.nb.rs/direct.php?sign=F-4945-091>.

Посебан део Збирке фотодокумената чине *колекционарски албуми*. У ранијим периодима у збирку албума уврштаване су и најразличитије фотомонографије, издавачки албуми и слична грађа.^[13] Збирку данас чини преко 200 искључиво колекционарских албума, који се, за разлику од фотомонографија и издавачких албума, не могу сматрати монографијама, јер су уникатни, ретко кад рађени у већем броју примерака. Овакви албуми се чувају и у музејима, где се, међутим, албум третира првенствено као артефакт примењене уметности.^[14] Код албума као предмета каталожке обраде у библиотеци, пажња ће се првенствено посветити садржају, идентификацији личности, места, објеката и догађаја овековечених на фотографијама, а тек потом самој опреми.

Примери за обраду албума фотографија:

ЈОВАНОВИЋ, Милан, 1863–1944

[Смедерево] [Сликовна грађа] / Милан Јовановић. - [Б. м.] : Милан Јовановић, [189-]. - 1 албум (15 листова са 15 фотографија) : црно-белих ; 33 x 42 cm (фотографије 24 x 30 cm).

Насл. дао каталогизатор. - Садржај: Са редута ; Са редута ; Град са Годомина ; Мали град ; Ђурђев натпис ; Унутрашност града ; Карађорђево Брдо ; Нова црква ; Стара црква ; Окруж. Началство и Суд ; Виноград Њ. В. Краља ; Болница ; Саветничка улица ; Душанова улица.

[13] Драго Никчевић и Љубица Штављанин, „Прилог обради једног дела посебних фондова Народне библиотеке“, у: *Библиотекар*, Год. 15, бр. 6 (1963), Београд, стр. 485–498.

[14] Видети: Јелена Пераћ, *Пренесено сећање : њоридични фотодобуми из колекције Музеја примењене уметности*, Београд, 2008.

Албум фотографија Смедерева и околине, дворског фотографа Милана Јовановића. Албуму недостају корице, а фотографије су добро очуване.

908(497.11 Смедерево)"18"(084.12)

У овом примеру познат је фотограф, који је сабрао своје снимке, каширане на картон и повезао их у албум који садржи петнаест фотографија испод којих су одштампани њихови наслови, које је дао сам аутор. Наслов је дао каталогизатор. Тачну годину издавања није било могуће прецизно утврдити, али је према постојећим објектима на фотографијама, са сигурношћу одређена као једна од година последње деценије 19. века. У следећој напомени дат је садржај и напошетку кратак опис самог албума.

Други пример за обраду албума представља албум на чијим су корицама утиснуте посвета и подаци о месту издавања и издавачу, док је остале податке дао каталогизатор:

[ГРОБНИЦА Алексе Карађорђевића на православном гробљу у Кишињеву] [Сликовна грађа]. - Кишинев : Бессарабское губернское управление, [1910]. - 1 албум (6 листова са фотогр.) ; 34 x 26 cm

Насл. дао каталогизатор. - Албум фотографија са православног гробља у граду Кишињеву и надгробног споменика Алексе Карађорђевића, сина Карађорђевог. Албум је посвећен краљу Петру I Карађорђевићу. Посвета је утиснута на корицама. Снимци су начињени 16. 3. 1910.

726.821:929 Карађорђевић А. (084.12)

Трећи пример за обраду албума представља албум интересантан као дело примењене уметности, који садржи појединачне и групне портрете на основу кога је закључено да се ради о албуму грађанске породице, али (за сада) није била могућа идентификација. Зато је опис претежно формалне природе.

[ГРАЂАНСКИ породични album 1]. - [S. l. : s. n., između 1870 i 1910]. - 1 album (47 fotografija) ; 28 x 21 cm

Naslov dao katalogizator. - Pородични album iz Banata. Povez je od drveta, presvučenog lakiranim kartonom sa floralnim motivima u zlatotisku. Nedostaje metalna kopča i hrbat. Sadrži 12 listova od čvrstog kartona sa pravougaonim otvorima za fotografije vizit i kabinet formata. Sadrži 47 fotografija, pojedinačnih i grupnih portreta, snimljenih u ateljeima u Bekeščabi, Budimpešti, Karlsrueru, Beogradu, Pančevu, Zemunu, Novom Sadu, Kikindi, Vršcu i Bečkereku.

Код садржинске обраде свих врста сликовне грађе потребно је обратити пажњу на садржај јединице, а њен физички облик ће бити видљив из општег помоћног броја код УДК класификације (за фотографије (084.12)), а код предметне класификације из формалне пододренице (нпр.: Београд – Трг Републике – Фотографије).

Фотографија је многозначна, због чега је врло важно добро урадити предметну и стручну каталожску обраду. Из једне фотографије могуће је ишчитати много тога и на каталогизатору је да антиципира корисничке захтеве у највећој

могућој мери и према њима сврста фотографију. Једна јединица грађе може бити интересантна једнако историчару, етнологу, архитекти, антропологу, сценографу, а задатак каталогизатора је управо да је тако разнородној групи корисника приближи.

Без обзира на то који се софтверски пакет или програм за библиотечку или библиографску обраду користи, колико одговара самој природи грађе, а колико представља прилагођену верзију програма за обраду књига и часописа, важно је да се у библиотечкој бази података ОРАС-у нађе раме уз раме са осталим библиотечким јединицама и тако се учини видљивијом. Због тога ћемо у класификацији ове грађе користити постојеће системе класификације и ускладити их са класификацијом остале грађе.

Напоследку, и неколико речи о заштити фотографија. Природа овог медија је таква да су услови за њено чување различити од остале грађе. Најчешће се говори о физичкој и хемијској заштити, конзервацији и рестаурацији. О овоме проблему доста је писано.^[15] Управо због природе грађе и мера заштите и чувања препоручује се издвајање фотодокумената из личних фондова и легата и њихов посебан смештај. Везу са легатом ћемо успоставити системом сигнатура или на сличан начин. Посебну врсту заштите чини преснимавање или микрофилмовање, а последњих деценија и дигитализација, као технички релативно лако изводљив поступак. Други вид заштите јесте правна заштита која представља прописан начин коришћења и позајмице, поштовање ауторских и сродних права. Колекције фотографија, као и све друге грађе, додатно ће бити заштићене било приређивањем изложби или објављивањем штампаних каталога или монографија.^[16] Управо у досадашњем, већ споменутом „парцијалном односу према фотографском наслеђу“ треба да тешње сарађују библиотекарски посебних збирки или завичајних фондова^[17], архивисти и кустоси на заједничком послу очувања, презентовања и популаризације својих сродних колекција.

[15] Нпр. Бранибор Дебељковић, *Чување и заштита фотографија*, Годишњак Музеја града Београда, Бр. 33 (1986), стр. 133-149; Nada Čibej, *Zaštita arhivske građe – fotografije i razglednice*, у: *Arhivska praksa*, God. 14 (2011), Tuzla, str. 91-101, dostupno na <http://www.arhivtk.com.ba/ARHIVSKA%20PRAKSA%2014.pdf>; Deana Kovačec, *Standardni postupci u obradi i zaštiti zbirki fotografija*, у: *Arhivski vjesnik*, God. 48 (2005) Zagreb, dostupno i na http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=10629

[16] Наведимо само неколицину издања из последње две-три године, као што су монографије Музеја града Београда *Фотографије Ристије Марјановића 1941-1944* Биљане Станић, *Појед њреко реке : фотографије Градској војлаварствва Земуна* Љиљане Аћимовић, као и студиозни каталог изложбе фотографија фоторепортера Аце Симића кустоса Дарка Ђирића. Архив Србије је 2010. године покренуо издавање библиотеке *Визуелна историја*, где су у оквиру прве књиге објављене фотографије Самсона Чернова. Народна библиотека Србије објавила је ново и допуњено издање књиге *Сћара српска фотографија* Б. Дебељковића и многе друге.

[17] О сарадњи библиотека (пре свега завичајних фондова) са другим институцијама културе: Дејан Вукићевић, *Завичајни фондови*, Београд, 2011, стр. 110-126.

Литература

1. Биљана Аћимовић, Поглед преко реке : фотографије Градског поглаварства Земунa тридесетих година 20. века, Београд, 2010.
2. Дејан Вукићевић, Завичајни фондови, Београд, 2011.
3. Бранибор Дебељковић, Стара српска фотографија, Београд 2005.
4. Бранибор Дебељковић, Чување и заштита фотографија, Годишњак Музеја града Београда, Бр. 33, 1986, стр. 133-149.
5. Светлана Довниковић, Александар Радовић, Перспективе презентовања и вредновања неких библиотечке грађе, У: Библиотекар 1-4 (2010), Београд, стр. 63.
6. Enciklopedija likovnih umjetnosti 2, Zagreb 1962, str. 299.
7. Deana Kovačec, Standardni postupci u obradi i zaštiti zbirki fotografija, у: Arhivski vjesnik, God. 48 (2005) Zagreb, доступно и као http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=10629
8. ISBD (NBM) međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe, Београд, 2006, стр. 114.
9. Драго Никчевић и Љубица Штавланин, Прилог обради једног дела посебних фондова Народне библиотеке, у: Библиотекар, Год. 15, бр. 6 (1963), Београд, стр. 485-498.
10. Јелена Пераћ, Пренесено сећање : породични фото-албуми из колекције Музеја примењене уметности, Београд, 2008.
11. Мирослав Перишић, Визуелна историја. Зашто?, У: Балкански ратови, фото-запис Самсона Чернова, Београд, 2010.
12. Биљана Станић, Фотографије Ристе Марјановића 1941-1944 из збирке Музеја града Београда, Београд 2011.
13. Дарко Ђирић, Градски номад : београдски записи фоторепортера Александра Аце Симића, Београд, 2011.
14. Nada Čibej, Zaštita arhivske građe – fotografije i razglednice, У: Arhivska praksa, God. 14 (2011), Tuzla, str. 91-101, доступно на <http://www.arhivtk.com.ba/ARHIVSKA%20PRAKSA%2014.pdf>

PHOTOGRAPHY IN THE LIBRARY

- cataloguing of photographs – the examples from the collection in National library of Serbia -

Summary

The article discusses cataloguing practice in libraries, specific problems about this kind of library material, use of the international standard for description of non-book materials, especially its segments applicable to photography. There is also a short overview of the collection of photographs in the National library of Serbia and examples of its cataloguing practice. The need for closer cooperation with the institutions such as museums and archives on mutual effort in preservation of this kind of cultural heritage has been underlined.

Key words: photography, cataloguing, non-book materials, ISBD (NBM)

Maša Miloradović